

LA BATALLA DE L'EBRE NO TERMINA EL 39 (Novel·la)

Capítol I

Una nit de la tardor del 1953, mentre la mare estava enfeïnada a la cuina, tots dos sols al menjador, el pare, amb un gran misteri, va ensenyar un secret al més petit dels fills. Aquell vespre, després de sopar, el fill gran havia marxat a veure a la xicota, la Mercè, que vivia a l'altra escala i la filla estava tancada a la seva habitació, segurament llegint una novel·la de Corín Tellado, d'aquelles d'amor i desenganys, que sempre acabaven bé. La mare les portava del mercat on les llogava a la parada d'en Quimet, que feia un negoci rodó, ja que una sola novel·la passava per les mans d'una colla de dones. Era una d'aquelles nits que el fill petit es posava pesat perquè volia saber les històries de guerra i de les batalles on el pare havia lluitat.

El pare es va aixecar de taula i va agafar un tornavís i un martell d'un calaix del bufet. Va pujar en una cadira i de la part superior de la porta entre la galeria i el menjador va extreure, després de burxar amb les eines, un paquet embolicat amb un drap. Aquell paquet havia estat ben amagat en un forat dins de la fusta de la porta solament practicable des de la part superior, lluny de la vista de les persones dempeus o assegudes. Es va assegurar que la dona no hagués vist res des de la cuina, va dipositar el paquet sobre la taula del menjador amb molta atenció i cerimònia i va desar el martell i el tornavís en el mateix calaix on eren. El fill petit va ocupar el davant de l'escena amb els colzes ben clavats sobre la taula disposat a no perdre's cap detall, hipnotitzat pel paquet misteriós. El pare va acostar la cadira a la taula, s'assegué, i va fer una pausa com si s'hagués penedit del que havia fet. El xicot, impacient, anava a dir una cosa, però el gest del pare, amb el dit als llavis, el va aturar. Amb parsimònia i delicadesa el pare va desembolicar el paquet. Un objecte metàl·lic i lluent pel greix va aparèixer amb l'últim plec del drap. Sobre el drap brut ennegrit pel temps, estès sobre la taula, una pistola del 32, petita i mortífera arma de butxaca. De veritat que era bonica, amb l'empunyadura de nacre i una petita filigrana tot al llarg del canó.

Amb el mateix drap la va eixugar per treure-li el greix. El pare estava familiaritzat amb aquell artefacte. De les entranyes de l'arma, després d'un gest elegant de les mans del pare i d'un petit soroll metàl·lic, va sortir el carregador. Com petites perles malignes es van desgranar damunt la taula els dotze cartutxos. Amb un gest ràpid i segur va introduir de nou el carregador buit a la culata de la pistola i va tirar enrere el canó muntant l'arma i la va deixar agafar pel xicot. Va recollir els cartutxos, daurats a la beina, brillants a la punta, i se'ls va ficar a la butxaca. El xicot no parava de tocar la pistola, ara una mà, ara l'altra i ara amb totes dues. Premia el gallet, apuntava al sostre i clic, clic, el percussor picava al buit. De sobte va sortir la mare de la cuina eixugant-se les mans al davantal. El pare va tenir el temps just de agafar-li l'arma al fill però no d'amagar-la.

Aquella nit el pare i la mare van discutir però discretament, amb veu baixa. El nen va ser enviat a dormir de seguida i de la pistola no se'n va saber res més. Per molt que el xicot els dies següents preguntés al pare no en va treure l'entrellat, solament va saber que la mare volia llençar-la, però, on?, no ho sabia. Això sí, el pare, molt seriós, li va fer prometre que no diria mai res a ningú. El xicot mai no va faltar a la promesa i l'assumpte aviat, aparentment, es va oblidar.

El pare acostumava a explicar-li amb molts detalls la guerra de l'Àfrica, la descoberta des cadàvers esquarterats dels soldats al Mont Arruit, en el barranc del Lobo, els temibles fusells, allargats, dels moros, els "pac-kum", que mataven els soldats que portaven l'avituallament als blocats. El xicot escoltava amb una gran atenció i mai no es cansava d'escoltar el seu pare. Quan acabava una història ja li'n reclamava una altra, encara que ja li hagués explicat altres vegades. Però de l'altra guerra, la nostra, no li explicava res. És per això que aquella nit va ser excepcional. Per fi li ensenyava alguna cosa, una arma, d'aquella guerra, d'aquella guerra de la qual mai no parlava. Però el noi havia vist la cicatriu de la ferida del pare, encara que no era l'únic senyal que tenia d'aquella guerra misteriosa però alhora tan present.

Amb una guerra com aquella es podia omplir tota una vida de records. De records n'hi havia de totes menes. Records de penalitats, de fam, de mort, n'hi havia per a tothom, però també n'hi havia de revenja pels desheretats, d'haver estat capaços de superar els amos i patrons de tota la vida, els que havien fet la vida dura als pares i als avis, mantenint-los en la ratlla de la misèria. I també havien donat una dura lliçó als capellans. Al pare li van quedar records ben evidents com aquella ferida.

La cicatriu era esfereïdora. Quasi passava de banda a banda de l'espatlla. Un forat espantós per la part de davant i enorme per la part de darrera per on va sortir la bala explosiva. Semblava miraculós que pogués moure el braç, però sí, encara podia moure'l, amb dificultats, això sí, era el braç esquerre. No podia alçar-lo més amunt de l'espatlla, ni tirar-lo endarrere, ni tampoc fer-hi gaire força però el podia fer servir. El miracle el van fer els metges republicans de l'exèrcit de l'Ebre, quan mig mort el van apedaçar en aquell tren hospital. Li van recompondre l'os, i van evitar l'hemorràgia mortal que a tants ferits se'ls emportava més enllà del nostre món mentre esperaven ser evacuats. La cicatriu li havia quedat d'aquesta manera, no gaire agradable de veure i quan el temps no acompanyava, tenia uns dolors aguts però estava sencer i ho podia explicar. Tot i això, no parlava gaire de les misèries del front, ni tan sols als seus tres fills. La seva dona, que en sabia tota la història, ja que la va viure de prop, tampoc no donava gaires explicacions. Solament quan l'home es rentava el cos l'havia d'ajudar ja que amb aquell braç mig inútil no arribava a gaires racons de la seva anatomia. Era llavors quan es podia contemplar la ferida, la tremenda cicatriu i més d'una vegada entrant a la cuina, on la mare rentava el pare, el xicot l'havia vista.

La prova definitiva de la història del pare en aquella guerra no la va tenir fins quan ja va fer el divuit anys. Llavors el pare li va ensenyar un petit llibre enquadernat a mà, amb tapes de color vermell, més aviat petit i gruixut. Eren les memòries de guerra del pare: des del juny de 1938, data del seu allistament, fins mitjans de 1939, quan va sortir del camp de concentració. Era el diari de la batalla de l'Ebre: des del mateix 25 de juliol, quan van travessar el riu, fins la nit de l'11 de setembre, quan va caure ferit, mutilat per sempre. També era el diari dels hospitals de guerra, dels patiments i de la sang, des del tren hospital fins l'hospital de ferits traumàtics d'Olot,. També era el diari de la reraguarda, de la vida de les dones i dels fills dels combatents en la Barcelona bombardejada. Però no li va deixar llegir, el va guardar camuflat entre altres llibres. El nen, esdevingut home, ja no se'n va preocupar més, fins que al pare li va arribar l'hora i el fill, entre aquells llibres, en el prestatge més alt, quan dies després va replegar els estris del pare difunt, el va trobar.

Durant anys, el pare, si bé sempre evitava explicar als seus fills els horrors que havia patit, feia esforços per perpetuar les seves vivències. A las tardes, els dies que treballava a la fàbrica al torn del matí, escrivia, assegut a la taula d'aquella galeria, primer amb la Underwood, grossa i antiga, amb uns caràcters gastats, i després amb una Pluma 22 de l'Olivetti, que li havia regalat el fill gran. A l'estiu entrava pel finestral de la galeria un aire fresc, que movia una gran xarxa que el pare havia col·locat per evitar les mosques. Oberts de bat a bat els dos batents del finestral, orientat a l'oest, era a la tarda quan calia tenir-lo més obert, però fins que el sol no s'amava darrera dels edificis de can Fabra, la gran persiana verda estava completament abaixada i feia ombra a la galeria. Llavors, amb la persiana enrotllada, quedava la xarxa sostinguda amb una tira de tub, ben estirada ja que el pare havia cosit uns trossos de plom als baixos. Aleshores, l'embranchida de l'aire tenia el fons sonor dels ploms quan picaven contra la paret, i, amb la porta del pis mig oberta, es creava un agradable corrent d'aire fresc.

Escrivia novel·les inspirades en la seva estada al Marroc durant la guerra del Rif Allà, al pare li va tocar anar de soldat de lleva, era el 1925, tenia vint anys. I li va tocar tornar a la guerra als 34 anys o sigui que es va trobar embolicat en les dues guerres en les quals els espanyols es van ficar durant el segle XX. A l'exèrcit de l'Ebre van anar juntes les lleves veteranes, que havien fet aquella guerra, amb la lleva del biberó i els supervivents de les Brigades Internacionals; va resultar un gran exèrcit que va donar un bon ensurt als franquistes, fins que van poder respirar tranquils amb la baixada de pantalons de Munic.

Era curiosa aquesta fal·lera d'escriure sobre el Marroc quan, segurament, els seus records eren més aviat per oblidar, i més quan el tema recurrent d'aquelles novel·les eren els amors impossibles entre mora i cristià, enmig d'ambients exòtics i misteriosos. Els blocats on va transcorre la seva mili al Marroc els va transformar en oasis i el soroll de les detonacions que anunciaven la mort dels companys en música de tamborí. I la por durant les nits, aïllat en els forats de l'avantguarda, envoltat de sacs i pedres formant parapet a la foscor tèrbola, en l'emoció d'encanteris a la llum dels estels tot descobrint els cossos meravellosos de les dones del paradís estripant els vels, forma ben poètica de desviar, si més no simbòlicament, les gúmes dels homes d'Abb el Krim.

El pare, guardava zelosament els impressionants volums d'aquelles novel·les, que mai no va aconseguir editar. Però de la guerra civil, de la seva batalla de l'Ebre, solament aquell diari de tapes vermelles que mai no va intentar donar a conèixer a ningú i que va llegar al fill petit com una relíquia. I ara el nen petit, ja adult, seixanta anys després, s'havia imposat donar a conèixer aquells fets. Perquè aquell xicot, després jove i adult, també havia fet de les seves durant el franquisme. Per a ell la batalla del seu pare no va finalitzar el novembre del 38. A la seva manera, junt amb un esquifit exèrcit de joves van intentar fer la guitza al dictador. De mica en mica es van refer les forces i va tornar la democràcia a Espanya. Això, el seu pare també ho va veure i estava molt orgullós que el fill hagués continuat la seva batalla de l'Ebre.

Capítol II.

El pare va morir pel maig del 95 d'un càncer intestinal. Va viure dos mesos després del diagnòstic, tenia 91 anys.. No va patir gens ja que el van atapeir de morfina, perquè, per sort, la metgessa de l'hospital no volia que el seus pacients terminals patissin inútilment, malgrat que si tenien família els treien perquè morissin a casa o a on fos, però fora de l'hospital. Els fills no van tenir cap problema per l'enterrament. Des de feia molts anys el pare s'havia preocupat de la cerimònia fúnebre i del lloguer de l'última i definitiva estança per a la família fos quin fos l'ordre del traspàs. Pagava religiosament, cada mes, a la companyia d'enterraments Santa Llúcia la quota. Era com una assegurança per anar al cel o a l'infern des d'un lloc segur perquè, per a ell, era una gran preocupació el pensar que, una vegada mort, no se sabés què fer amb el cadàver. A més havia deixat ben clar que no volia que el cremessin, pensament esgarriós aquest de ser socarrimat fins a fer-ne pols. En el cinquè pis del bloc 25 del cementiri de Collserola, romandria durant els propers anys fins que el proper, fill, segurament, li prendria el lloc, arraconant les seves restes al fons del nínxol de la mateixa manera que el pare havia fet amb la seva muller.

Pocs dies després de l'enterrament del pare, el fill petit, aprofitant el cap de setmana, va anar al pis on havia viscut la família i on el pare es va estar sol els últims cinc anys. Va anar-hi amb la intenció de trobar i emportar-se les coses més importants per a ell abans de fer neteja total entre tots els germans. El pis estava situat en un dels carrers de més història del barri de Sant Andreu, antic municipi del pla de Barcelona incorporat a la ciutat el 1897. Aquell carrer vorejava el rec Comtal protegit a tot el llarg del carrer per una barana de pedra. Les cases, de planta baixa, es trobaven al altre costat i les eixides feien paret amb la gran fàbrica Fabra i Coats, concretament amb la secció del tint o del ram de l'aigua. A l'altre costat del rec, vorejant-lo, hi havia una escola convent, durant la República escola Bona Vida, i, durant el franquisme i fins ara altra vegada escola convent, coneguda al barri com "els josefins". El rec va ser cobert en tot el seu recorregut als anys cinquanta. Casa seva estava situada a meitat del carrer en l'únic edifici de dues plantes que comprenia dues escales amb quatre veïns per escala, dos en cada replà, un edifici construït a finals del segle XIX o principis del XX. Eren pisos de lloguer i l'amo se'ls havia venut a la Fabra que amb aquest sistema havia anat aconseguint les cases de tot el carrer. El pis era el segon primera. Allà havia nascut ell, el fill petit, a la sala i alcova, amb l'ajut de la senyora Pepita, llevadora, el gèlid mes de gener de l'any 42.

Tot estava tal com ho havia deixat el pare abans d'ingressar a l'hospital. Tots els seus papers estaven ben endreçats en una gran llibreria que tenia al passadís i és allà on va fer la troballa, inesperada, del diari de tapes vermelles, després de remenar estris de tota mena per tot el pis. Soltadament, abassegadora, reviu la curiositat pel misteri que de la guerra havia fet el seu pare.

Instal·lat al menjador, divendres, dos quarts de 11 de la nit, al mateix lloc on de petit va fer el descobriment de la pistola del pare, el fill comença a llegir el diari de tapes vermelles, petit però gruixut. Les tapes són de cartró fort i rígid i enganxats darrera hi ha uns retalls de diari de l'època, enfosquits pels anys. Les dates són de l'agost del 38, en plena batalla i parlen de les baixes produïdes a l'enemic feixista. També hi ha una foto del seu pare amb el braç enguixat i vestit amb la granota de l'exèrcit republicà. El diari està escrit a mà amb tinta blava mig descolorida a trossos,

amb la cal·ligrafia bonica i elegant del seu pare i les ratlles d'escriptura ben rectes sobre fulls originalment blancs ja una mica groguencs. L'enquadernació és casolana feta pel pare i les tapes folrades amb una tela de color vermell i el llom de color blau fosc.

Les meves memòries.

Des de juny de l'any 1938.

No cito més que superficialment els fets més destacats i penosos de la meua vida, a partir que vaig ingressar en files quan va ser cridat el meu reemplaçament de 1925, i és amb aquesta incorporació la segona en la meua vida, ja que en la primera, als 21 anys d'edat, vaig estar en la campanya d'Àfrica, en diversos fets d'armes.

Felip

Juny de 1938.

Ens van cridar als reservistes de les quintes de l'any 1925 per incorporar-nos a files, per lluitar en la guerra civil espanyola al servei del govern de la República. Em vaig presentar el dia 6 de juny del 1938 i em van ordenar que hi tornés el dia següent amb la intenció de marxar. El dia 7 vaig sortir de l'estació del Nord de Barcelona cap a un punt desconegut, havia passat la tarda en companyia de la meua estimada esposa i els dos meus fills, Helios i Diana que varen venir a acomiadar-me, el cor encongint per la pena de deixar els meus éssers estimats a causa de la sanguinària guerra. Així vàrem sortir els reservistes del Camp del Canòdrom del Guinardó a les 6 de la tarda, jo amb una gran angonya. Una vegada a l'estació del Nord se'm va apoderar de mi una tristesa infinita al pensar que sense mi la meua dona i fills haurien d'afrontar la vida tan cruel que a causa de la guerra es patia a Barcelona per la fam i el terror dels bombardeigs. Mentre jo hi era encara els podia proporcionar aliments amb mil sacrificis i penalitats recurrents pobles i sense deixar la feina que havia de fer a la fàbrica. Sempre trobava coses que algun pagès volia vendre'm però, d'ara en endavant, què seria de la meua esposa i fills sens mi?, com se les arreglarien?. Aquests pensaments em torturaven ja que aquests éssers representaven per a mi més que la pròpia vida.

Entre cançons i fingida animació dels meus companys vàrem arribar a Catellsolell i Vilar (Monistrol de Montserrat – estació) sobre les tres de la matinada del dia 9 i amb l'angoixa i ansietat d'haver presenciats, durant el viatge, un bombardeig sobre Barcelona que em va fer témer per la meua esposa, fills i altres éssers estimats. Per fi vam arribar al terme del viatge que és un poble anomenat "La Bauma", ens van allotjar a l'Església del poble i en dies successius ens van ensenyar la instrucció amb molt poc repòs. El dia 17 va venir a visitar-me la meua dona i va ser per a mi de gran cònsol, allotjant-nos en una casa particular i va marxar el 20.

Juliol 1938.

El dia 2 va tornar a venir acompanyada del meu fill Helios, donant-me una immensa alegria el abraçar contra el meu cor el meu nen, però quedant amb la recança de no poder veure, també, a la meua filla Diana que no la va portar ja que els trens

anaven plens de gent en busca de menjar perquè escassejava a Barcelona pel fet de la guerra.

Amb la companyia de la meva dona i el meu fill em sentia feliç però va durar poc ja que el dia 3 ens van destinar a Montblanc, a prop de la línia de foc. La meva dona i el meu fill em van acompanyar en el tren militar que va sortir a les 11 del matí de la Bauma i vam arribar a Barcelona a les 2 de la matinada, els meus éssers estimats van baixar a la estació de Sant Andreu en un moment que el tren es va aturar. Arribats, doncs, tots els reservistes a l'estació del Nord vam romandre a l'andana fins que va sortir un altre tren que ens va portar a Vilaseca, havíem passat abans per Tarragona i Reus a on vaig contemplar les destrosses de la guerra veient infinitat de cases destruïdes a acusa dels bombardeigs.

Una vegada a Vilaseca vam baixar i vam estar algunes hores en el poble a on vaig comprar quelcom per menjar, especialment avellanes ja que n'hi havia en abundància, i a continuació un altre tren ens va portar fins a Montblanc. En aquest poble ens van allotjar en el Centre de Recuperació de la 35 Divisió, és a dir, de les Brigades Internacionals, destinat a la 11 Brigada Internacional, 44 Batalló, 4a. Companyia.

Encara vaig tenir la desgràcia de no ser destinat a l'Artilleria ja que quan vaig fer el Servei militar, als 21 anys, era artiller i vaig estar en moltes operacions i combats a l'Àfrica en els anys 1925 i 26. Seguia amb la meva mala sort al ser destinat a infanteria i més a una Brigada de xoc com era la Internacional. A Montblanc no teníem més que 3 hores lliures, a la tarda, i no tots els dies; dedicàvem tot el temps en preparació i instrucció de guerra dirigits per oficials de diverses nacionalitats així com els soldats que constituïen les brigades eren en la seva majoria estrangers de diverses nacions, que havien vingut a lluitar a Espanya. Tanmateix passava entre ells algunes bones estones distret escoltant alguns acudits o originalitats del seu país. Així vaig romandre a Montblanc fins el dia 18 que ens van conduir en camió fins a Falset a on es trobava acampada la 11 Brigada i cada vegada més a prop de la línia de foc des d'on ja s'escoltava clarament el tronar del canó.

L'estada a les immediacions del poble de Falset em va deixar grata memòria malgrat que ací va començar la ruda vida de companya. Tenia al meu costat al meu company Francesc Juárez que encara que no l'hagi citat anteriorment va estar amb mi des del primer dia d'incorporació de la nostre lleva i a més era company de treball a la fàbrica. La seva dona i la meva eren bones amigues i la seva dona me'l va confiar. Ja van estar junts tots quatre durant les hores de descans en veritable harmonia en el poble de la Bauma. A prop del front, en plena vida de companya, vaig arribar a tenir-li un afecte fraternal. Muntàvem la nostra tenda sota algun avellaner que abundaven considerablement en aquells camps; menjàvem fruita de diferents espècies que igualment abundaven. Passàvem hores compartint les nostres penes i escrivint a les nostres dones. Què lluny estava la tragèdia que s'acostava ja que encara que ho pressentia i suposava els horrors de la guerra mai són com els veus en la realitat. Per fi, una nit que em trobava de sentinella va arribar l'ordre d'incorporar-nos al gros de la brigada que es trobava en altre punt; era el dia 21 i en qüestió d'hores havíem de sortir. Vaig escriure una carta en la qual posava tot el meu cor, ho deia tot, perquè la meva pena era infinita al pensar que si em mataven què seria dels meus éssers estimats. La meva estimada dona al llegir la carta comprendria com els estimava encara que certes coses no es podien escriure ja que la censura militar ho impedia

Una vegada en marxa a peu vam passar pel poble de Gratallops que dista 10 Km. de Falset sense descansar un moment i seguint per la carretera vam arribar a La Vilella Baixa a 7 Km. de Gratallops i d'allà a les immediacions de Cabases. Amb aquestes marxas sense descans vam quedar rendits de fatiga, havíem caminat durant el dia uns 22 Km. amb el sol abrasador, una set que ens devorava i carregats amb el fusell, abundant munició i altres pertrets. Allà vam fer nit, em vaig deixar caure al terra i vaig quedar profundament adormit.

Al dia següent vam prosseguir la marxa i vam arribar amb les primeres llums a les immediacions de la Torre de l'Espanyol. Durant molts dies vam marxar acampats ací i allà fins que el dia 25, després de tota la nit marxant, exhausts, recorrent la riba del riu Ebre i ignorant la intenció d'atacar cap l'altre costat del riu. Vam arribar a un lloc adequat en la mateixa vora per on s'havia de creuar. Vers a un costat i fora de la vista de l'enemic hi havia una esplanada adequada per embarcar. Però per fer-ho s'havia de baixar per un petit terraplè fins el marge del riu i a l'altre costat, una mica cap a l'esquerra, es trobava el poble d'Ascó on estava l'enemic ben fortificat, a punt per qualsevol eventualitat, tenien, a més, una bateria, molts nius de metralladora, d'altres mitjans i l'aviació. Vaig comprendre l'empresa en la qual ens anaven a ficar però amb la fatiga, el batibull de tant camió carregat amb barques i tropes que es dirigien a distints punts em tenien marejat.

Algun sentinella de l'altre costat, temorós al escoltar algun soroll, disparava el seu fusell o be alguna metralladora amb el seu soroll característic. Així causaven alguna baixa nostra que en la foscor de la nit era transportada en llitera davant els aterrats ulls d'algun company que ja pressentia veure's igual.

No serveix de res el cansament, s'ha de travessar el riu costi el que costi. Ajudem els soldats de marina arrossegant les barques pel terraplè fins la vora, quan arriba l'inesperat, el que temem. Amb tant preparatiu s'ha empleat quasi tota la nit i comença a clarejar el dia. Es dona l'ordre d'atac i per tots els punts sorgeix un soroll infernal, trets, explosions, llampecs, fogonades. L'enemic descobreix el punt per on surten les nostres embarcacions i cap ací dirigeixen els trets de la bateria. Llavors sorgeix el desastre ja que darrera un projectil segueix un altre i un altre. Amb una força terrible exploten a pocs metres de nosaltres i d'altres passen xiulant. Afortunadament el terreny és de sorra i moltes no exploten però la confusió és tan gran que abandonem per un moment la tasca de baixar les barques però no hi ha un altre remei que seguir embarcant, encara que ens matin a tots.

Per fi em toca pujar a la barca que està flotant en l'aigua. Entre el grup de soldats que pugem hi ha el meu company Juárez. Remen els de marina però amb el temor dels trets que xiulen entorn nostre no encerten a remar be i la corrent de l'Ebre ens arrossega irremissiblement cap el poble d'Ascó des d'on l'enemic ens dibuixa amb els focs de la seva bateria. Jo ja veia arribar el desastre, amb grans esforços aconseguim dominar una mica la barca però no vam poder impedir que penetrés l'aigua a l'interior i es va anar omplint. Segurament algun tret ha foradat la barca i encara falta bastant per travessar el riu. L'aigua em cobria fins al coll i amb grans esforços vaig poder arribar a l'altre vora del riu, sempre junt al meu company Juárez.

Una vegada a l'altre vora del riu, junt a uns canyissos, contemplàvem els estralls que causen les explosions de la bateria enemiga entre els nostres companys que encara continuen embarcant. Nosaltres ja vam salvar el perill de creuar el riu però ens

esperava un altre perill més gran ja que estàvem en terreny enemic, en terra completament desconeguda. Entre les explosions de canó jo i el meu company ens vam treure les sabates i amb el fusell, calada la baioneta, que amb molt de treball van aconseguir recuperar del naufragi de la barca i amb les sabates penjades de l'esquena van marxar cap l'interior buscant el gruix de la companyia que en iguals condicions que nosaltres es trobava escampada per tots els costats en el seu avanç.

Ja va caure Ascó. Nosaltres dos unitats a d'altres anàvem morts de fatiga, de muntanya en muntanya, de barranc en barranc. No trobàvem quasi resistència, solament alguna escaramussa que altre, ja que l'enemic, creuant els primers trets fugia pels barrancs. Portàvem tot el dia sense descans, l'oficial que ens comandava es deia Shurpan, era de nacionalitat austríaca, bona persona, però una mica militar i envalentit sense dubte per la fàcil victòria, seguia avançant sense adonar-se que estàvem extenuats i sense dormir la nit anterior.

Per fi vam descansar sota d'unes oliveres per ser aquests arbres de molta utilitat al amagar-nos de la aviació i allà vaig menjar amb avides a uns llaunes de sardines que vaig trobar abandonades en una cabanya a on hi havia també pa i melmelada. En fi, es veia que a l'enemic no li faltàvem queviures ja que en el nostre avanç van trobar de tot. Allà, a l'ombra de les oliveres i després de calmar la gana vaig dormir unes hores però era una son intranquil·la i amb ensurts per els continus sorolls llunyans dels combats. Però no podia continuar dormint durant molt de temps ja que de quan en quan apareixia l'aviació enemiga disparant les metralladores al voltant de les oliveres suposant que ens hi trobàvem nosaltres de manera que alguns trets, amb un xiulet inquietant, van anar a clavar-se al terra a poques passes de mi.

Caminant, sempre a peu, vam passar pel poble de Corbera que es trobava abandonat i destruït amb un aspecte desolador, feia una olor a cadàvers que marejava, les runes fumejants i els bassals de sang amb alguns cadàvers. Què horrible és la guerra! A mi em semblava mentida que els homes fossin tant capaços de tanta maldat, matant-nos uns als altres, germans com érem, sense saber per què i més veient els horrors de la guerra i amb tanta sang i tanta llàgrima com havia costat, portàvem ja dos anys de guerra i no es posava fi a tanta tragèdia i tant patiment.

El dia 28 després de caminar tota la nit vam arribar, a la matinada, a un camí, espècie de barranc entre dos muntanyes, en una estaven establertes les nostres posicions i en l'altre les de l'enemic. Havíem d'apoderar-nos d'elles i per això havien designat la nostra brigada. Vam arribar, doncs, tot just al fer-se de dia, i com deia després d'haver caminat tota la nit i ser bombardejats durant tot el dia d'ahir, ens trobàvem rendits de fatiga i de set. L'aigua es el més necessari en aquestes circumstàncies. Encara no s'havia donat l'ordre d'atac quan ens vam veure sorpresos per una pluja de bales i bombes de mà. Set de nosaltres ens vam ajupir com vàrem poder darrera d'un petita elevació del terreny que no era suficientment gran per protegir-nos a tots. Picàvem a nostre voltant infinitat de trets de metralladora i per més desastre eren bales explosives que amb un terrible soroll ens feia tremolar de temor a tots els que ens trobàvem ajupits en aquell lloc. Amagats en aquesta posició, rebregant-nos entre la pols, era impossible mantenir-nos a cobert del foc enemic i es feia precís sortir. Es va donar l'ordre d'atac i ja alguns començaven a pujar per la pendent amunt. Al costat meu es trobava un soldat, un nen podrien dir, que plorava amargament degut al terror que el dominava. Jo tractava de consolar-lo i amb paraules afectuoses li reprotxava la seva conducta. Ell no en feia cas però veient que li cedia part del lloc on

protegir-se es va asserenar una mica. Al parlar-li d'aquesta manera va veure en mi al seu pare ja que jo amb els meus trenta i cinc anys i ell amb divuit sense complir, degut a la crida de quinta més avançades, es donava el cas de trobar-se pares i fills. Així que des d'aquest dia em respectava i distingia procurant sempre estar al meu costat de tal manera que vaig arribar a estimar-lo de cor. Per fi no vàrem tenir més remei que sortir d'aquella posició tan perillosa i els primers que ho van intentar van ser ferits ja que ens tenien enfocats amb la metralladora.

Arribat en aquest punt de la lectura pensa deixar-ho per l'endemà, potser perquè està en un moment àlgid de la batalla i, dominant la seva curiositat, pensa fer un homenatge al seu pare que segurament, en el cas de llegir-li les memòries, s'hagués aturat per veure quin efecte li feia al seu fill. Val la pena dedicar una reflexió al pare autor i lector per sobre del pare combatent de l'Exèrcit de l'Ebre. Llegint aquells fets veu el pare ple d'energia, amb força, en moviment i li resulta incongruent pensar que és mort. Els morts no moren mai, ni tampoc ressusciten, no els fa falta, hi són sempre en la ment dels vius, com ara el seu pare, en un d'aquells pensaments que no se sap bé si són emocions disfressades de records quan es descobreix que tots esdevenen immediatament records.

Tot d'una el silenci que l'envolta pren cos i es fa perceptible. Per uns segons està segur que té el pare darrera mirant el què llegeix. És la mateixa sensació que qualsevol pot tenir quan al metro o l'autobús algú, al seu costat o al darrera, aprofita per llegir el seu diari o revista. Però no, no hi ha ningú visible. Dies abans, tot just enterrat el pare, va trucar varies vegades al telèfon de casa, en aquella casa on es trobava ara, per si de cas agafava el telèfon com quan encara hi era. Però, naturalment, ningú no va contestar i en comptes de considerar-ho normal va quedar decebut. És que entre tants papers i objectes del pare i a més a més la seva olor -per més que diguin que els humans tenim l'olfacte atrofiat-, semblava estrany que ell no hi fos. Però si que hi és, en el seu pensament i ha de fer un esforç per no parlar-li. Tan forta és per a ell, capficat en els assumpte del pare, la seva presència

Belluga el cap i intenta tornar els records al seu lloc. Triga alguns segons i reprèn el fil del pensament on l'havia deixat. Sí, el pare mai no havia intentat llegir-li res de la guerra civil, malgrat tot el que n'havia escrit. Pensa, però, que és normal que el pare no li hagués donat a conèixer els seus escrits, tampoc ell havia explicat al seu pare com va ser la seva primera detenció per la Brigada Político Social d'en Creix i la seva colla d'assassins. Era el mes de maig del 62 i a Barcelona s'havia estès la vaga de les empreses més importants seguint l'exemple dels miners d'Astúries. Encoratjat per la lectura i com si tornés al seu pare el favor pòstum del diari de la guerra, agafa unes quetilles i escriu:

“La cita era a les nou a la porta de l'Ateneu. Tenia bones notícies per donar al seu contacte. L'empresa havia anat a la vaga aquell mateix dia, 19 de maig del 62, després d'una gran tasca d'agitació. Era un gran triomf ja que era una de les fàbriques més importants i ells havien jugat un gran paper. Els treballadors l'havien escollit pel comitè de vaga que es va elegir en una gran assemblea, fet extraordinari sota la dictadura durant els primers anys seixanta. Ara ja veurien quan podria durar la situació i quan trigaria la policia a detenir i l'empresa a acomiadar els dirigents. Va caminar pel carrer Canuda ple de gent. Eren ja passades las nou del vespre, quasi un quart de deu. Havia sortit de l'Institut del Teatre, que estava al carrer d'Elisabets,

molt a prop d'allà, a l'altre costat de la Rambla, a les nou. Va veure al seu amic a la porta i immediatament se li va adreçar sense més precaucions. Greu error. Just al moment d'arribar al seu costat li diu el seu amic.

- Ho sento amic meu. Ho sento moltíssim. No ha estat culpa meva – o alguna frase semblant. Potser aquesta frase és qüestió de posar-la en dubte i solament va dir.

– Ho sento company – o simplement – ho sento -.

Immediatament va notar unes mans que el van agafar dels braços fèrrriament dient-li.

- No te muevas, no te muevas quedas detenido – “detenido” sembla que no ho van dir.

- No te muevas –, això de “detenido” solament es diu a les novel·les. De fet els policies i més els d'aquella època no anaven amb frases literàries ni de novel·la. I es va veure envoltat de policies de paisà que sense més preàmbuls el van encaminar pel mateix carrer Canuda, travessant la plaça Villa de Madrid i que seguint el mateix carrer va a sortir a la Via Laietana, pràcticament a la Jefatura. Un d'ells li va dir.

– No intentes escapar porque tendría que dispararte – Va ser potser l'únic que es va adreçar amb certa educació i segurament amb un punt de sinceritat ja no solament per precaució de dir-li: no te escapes porque te mato, que no ho va dir, sinó com si estigués a punt de dir-li: lo siento si te escapás tendré que dispararte. Després ho va pensar moltes vegades, hagués pogut, perfectament marxar, escapar-se, tenint en compte que en aquella època s'entrenava amb el primer equip d'atletisme del Barça i era un dels sprinters, en aquells moments, més ràpids de Catalunya, potser d'Espanya. Hagués pogut situar-se en dos salts a l'altre costat de la plaça, però no se li va ocórrer, la veritat. Va pensar més en la possibilitat que no l'enganxarien que pel fet de fugir. El van conduir aquell policia més educat i dos més que l'envoltaven, caminant cap a Jefatura de Via Laietana.

Van entrar per una porta lateral. Immediatament una escala amb barana de ferro forjat, estreta i de voltes violentes per salvar l'estretor del buit de l'escala. Un pis, un altre pis, davant un policia, darrera l'altre. Les parets, despintades d'un color gris brut, absorbien la poca llum que venia d'un sostre invisible i mantenien un escenari lúgubre anunciant mals presagis. En el tercer pis, o potser el quart, es detenen i penetren en un llarg passadís flanquejat de portes, igualment descolorides amb el mateix gris brut. Finalment entren en una petita sala buida, a mà dreta, i on, amb una empenta, li fan ocupar el centre. Entren molts individus amb el mateix aspecte impersonal, però inquietant, amb el cap baix i els braços separats del cos. Tanca la comitiva un individu d'aspecte brutal, de "jefe", i que amb alguns cops de veu dona el senyal per a la posta en escena de l'interrogatori. Seguint aquest escenari tots estableixen un cercle al voltant del nostre desemparat jove i sense més paraules comencen a colpejar-lo, enviant-lo d'un costat a l'altre dins del cercle. El "jefe" li pregunta, li crida, l'amenaça, a propòsit de la identitat dels seus companys, possibles o reals”.

S'adona que escriu en tercera persona, com si per explicar el que li va passar necessités un testimoni immanent, invisible, un narrador dels fets, aliè als protagonistes. De primer, ha d'ordenar els seus records, adequar-los al relat del seu pare ja que és el revulsiu per escriure el seu. Comença a sospitar que existeix un cert paral·lelisme entre la vida del seu pare i la seva, almenys pel que fa l'enfrontament amb el franquisme. Però no solament hi ha la diferència entre els períodes separats per 25 anys, sinó perquè li consta que el seu pare, després de la guerra no va fer res contra el franquisme, immobilitzat per la por, com la immensa majoria del poble. Molt pocs, dels que van quedar al nostre país, van enfrontar-se obertament al franquisme. Això era una evidència que encara fa més gran l'esforç dels que van fer alguna cosa.

El millor és no refredar la motivació per escriure sobre la seva època, per reflexionar sobre la seva infantesa, per començar cronològicament les seves memòries. Ja són dos quarts d'una de la nit.

Passades les 12 entrava en el període més feliç de la jornada. Potser era el silenci, potser la solitud, potser era el revers del període depressiu. Però eren les millors hores, les més reflexives, les més profitoses, les del retrobament amb ell mateix i amb la societat imaginada. Podia construir projectes que donaven sentit a la vida, projectes estimulants, poderosos, ambiciosos. Així podia resistir la idea que s'acostava un nou dia, d'un altre dia que hauria de suportar. Així podia estar fins a les sis o les set del matí de l'endemà, sense el més lleu indici de son, encara que la jornada anterior no hagués dormit ni tan sols tres o quatre hores.

Ell sempre havia tingut enveja dels escriptors. Li venia de mena aquell desig inconfés de ser escriptor. Però li costava un gran esforç posar-se a fer exercici literari. No era el mateix, ni de bon tros, escriure'n un informe professional o estudi que una novel·la. Escriure novel·la era per ell com si es buidés per dins i el seu sistema immunitari es resistís dolorosament. Però ara era l'ocasió, el medicament per ensarronar els seus anticossos. Tenia l'ambient, la casa, l'espai, les parets que emmagatzemaven gran part de les seves vivències i especialment els llibres, relats, notes, cartes del seu pare que quan les llegís revoltarien els seus records i farien saltar tots els obstacles a les connexions neuronals del seu cervell i que potser furgarien en el seu inconscient els pensaments en el seu dia enterrats per inoportuns, fora de norma o perillosos.

Esperonat per aquestes reflexions torna a agafar les quartilles i escriu.

“S'ha d'acabar amb els records d'aquella època en què encara vivíem sota els efectes de la guerra civil, efectes d'odis, de decennis de remordiments, de nostàlgia malaltissa per una època que s'havia acabat. No solament el final del franquisme va acabar amb ells sinó que va ser la mateixa societat. No es tractava de recuperar aquell temps en el qual a la República era tot bo i a la dreta era tot dolent, aquella època de blanc i negre, de moltes venjances disfressades d'arguments polítics. La gent del poble, la més sincera, es recordava de la guerra civil, la guerra de les mancances, la guerra del “no pasarán” quan ja estaven lluny els líders, de l'omnipresència i la prepotència de la FAI pels carrers, dels assassinats de les patrulles de control, del fum de les esglésies abandonades, de la gent de les Cases Barates saquejant els convents, d'aquells milicians que feien guàrdia per les cantonades mentre que altres morien en la plaça Catalunya. Es pot dir que tot eren records de vençuts, però la gent del poble no parlava amb gran entusiasme per la revolució mancada. És clar que era el poble vençut el que va quedar, aquí, a Barcelona, a Catalunya, no els que van emigrar, no els que eren a França o a Mèxic ni les famílies dels que van marxar. Les famílies del que van marxar callaven; jo no em vaig assabentar de l'existència de quatre o cinc famílies del carrer fins passats el cinquanta. Això sí, tothom tenia feina, es guanyava poc però tothom treballava. Els cines estaven plens, es feia cua els diumenges a la tarda i van proliferar els balls de barri, també estaven plens d'un jovent alegre, d'un jovent rialler. La gent tenia ganes de divertir-se i es divertia. Per Sant Joan es feien els focs. Al meu barri, de falangistes se'n veien ben pocs, era mal vist anar amb la camisa blava pel carrer, estaven mig amagats en el seu local, allà a la plaça del Comerç. Es veritat que la gent no en feia de política però ni de dretes ni d'esquerres. Tot va començar a canviar a partir del seixanta. Els que tornaven de la presó eren pocs i no se'ls coneixia.

No es van moure de casa seva per res, deien que estaven perseguits i que la policia els tornava a la presó cada vegada que venia Franco, però Franco no venia cada any. Jo n'he conegut un o dos en el meu carrer, de la FAI, un altre que va ser capità de l'exèrcit republicà. Me'n recordo haver anat a casa seva a parlar-li, però era difícil que en parlés sense embuts i amb sinceritat. I a la fàbrica, quan vaig començar d'aprenent, hi havia gent gran, evidentment. De ben segur que cada un d'ells tenia una història per explicar però ningú no deia res, ningú no es movia. No, no, els que van tornar de les presons no van donar cap exemple, almenys en el meu entorn i això que jo estava dintre del merder, del "lio" des que vaig tenir catorze o quinze anys. Em preocupava la qüestió social. Els meus referents eren la Joc o la HOAC o l'Escola d'Aprenents de la MTM o el meu germà que treballava a la Pegaso o el meu pare que treballava a la Fabra, sí, sí, el meu barri era, potser un dels barris més industrials de Catalunya i d'Espanya. Hi havia grans fàbriques, la Pegaso, la primera fàbrica de camions d'Espanya, la Maquinista, la primera fàbrica de màquines de tren, la Fabra i Coats, la primera fàbrica de fil i una de les primeres a Espanya al segle XIX, la Macosa, can Girona, la Mevosa, que estava al camí de Sant Andreu a les Cases barates, a Sant Adrià. No, no, els meus referents no van ser els de la guerra, ni el meu pare m'explicava res i això que el meu pare va lluitar a les Brigades Internacionals; no em deia res. Segons la meva experiència els que van sortir de la presó, els que van estar represaliats els anys quaranta o cinquanta no van fer escola, no van fer cap escola, al contrari, van estendre la por, van estendre l'immobilisme, van estendre la impotència, no van començar a sortir, a reclamar els seus mèrits, fins a la transició, això va ser la regla, és clar que hi va haver-hi excepcions.

Però, rellegint el que ha escrit ho troba poc sincer, ple de rancúnia vers el silenci del pare. Ben mirat no té cap dret a criticar l'actitud de la gent que havia de sobreviure i aixecar una família, pensa. Però això sona a melodrama i en definitiva la gent s'acostuma a quasi tot, i semblava tant natural la vida sota una dictadura, s'afanya a trobar una excusa. Finalment el seu pare ha mort, seixanta anys després de la batalla de l'Ebre, és veritat, però mort de tota manera, ara fa menys d'una setmana.

Li ve a la memòria quan, llavors, la metgessa li va mostrar un dels senyals inequívocs de la mort. Agafant una mà del cadàver del seu pare, estès en el llit, li va mostrar les ungles groguenques i clivellades. En aquell punt ja no va poder dissimular més i és va posar a plorar avergonyit. El seu pare, una vegada es va escapolit per ben poc de la mort, però amb paciència aquesta senyora ha recobrat la seva presa. A partir d'ara em toca a mi el compte endarrere, li va dir a la metgessa per fer-se el realista valent i escèptic. Segur que no duraré tant com ell, aquesta generació de la guerra era molt dura i els que van sobreviure eren ben forts, va continuar dient-li, com si a la metgessa li vingués de nou escoltar aquest tipus de tòpic.

Des que la mare va morir avançant-se cinc anys al pare tot i que tenien la mateixa edat, el pare havia viscut tot sol en aquella casa. Es trobava bé de salut i no va voler viure amb cap fill. Tanmateix cada festa anava a dinar a casa del més gran al barri del Poble Nou. Deia que no li feia res la soledat i que quan ho necessitava parlava amb la mare. Es veu que aquella casa era un prodigi ja que també el fill petit estava en camí de parlar amb els difunts. El pare en tenia prou de regirar els objectes, que n'eren molts ja que ho emmagatzemava tot o quasi bé tot, per trobar el conducte de comunicació amb la seva dona o el seu esperit. En vida la mare li llençava tot el que podia per fer espai i no tenir racons, però era inútil i contraproductiu ja que a mesura que quedava espai

lliure, més temptació per omplir-ho de nou. Ell era un enamorat dels Encants a prop de la plaça de les Glòries. Hi anava molt sovint i portava els objectes més inesperats, a banda que no llençava cap dels papers que anava produint, ni cap de les revistes i diaris que llegia. Els triava i registrava a consciència, professionalment, com a la seva època d'encarregat del magatzem de can Fabra. Era especial la col·lecció de revistes Signal alemanyes o la col·lecció d'anys de "El Caso", ben encuadernades de forma artesanal per ell mateix. Com que era un notable hipocondríac tenia una col·lecció de receptes impressionant: des dels impresos de centenars de medicaments fins consells de salut dels fulls d'almanacs i de vells llibres de medicina natural plenes les seves pàgines d'anotacions i anotacions enganxades. Feina tindrà el fill petit per endreçar i investigar aquell batibull d'objectes i papers del pare.

No sap si trencar el que ha escrit. El que no li agradi no és raó suficient per esborrar per sempre un pensament que ha aconseguit fixar en un paper i que pot sobreviure'l, reflexiona. Per dolent i poc sincer que li sembli no deixa de ser d'ell i sortit del seu cap, reconeix. De moment deixa de costat la quartilla, ja veurà demà que fa. Ja s'ha fet molt tard. És dissabte i continuarà demà al matí amb més ànim. Pensa enllestir la lectura del diari durant aquest cap de setmana. Està decidit a escriure també els seus records al ritme que el motivà el seu difunt pare, encara viu entre les pàgines del diari de tapes vermelles i llom blau.

Decideix quedar-se a dormir a la casa dels seus pares, no moure's d'allà. A més ja se li ha fet molt tard per tornar a casa seva. Dormirà al seu llit que els pares han conservat a la seva mateixa habitació. No te gana i beu un got de la llet que troba a la nevera en un pack sense encetar. Es fica al llit i li ve a la memòria que, quan era jove, la mare venia a acotxar-lo i a desitjar-li bona nit. Ara no ve ningú però no per això triga a adormir-se; al cap de dos minuts ja està en els braços de Morfeo. Per ell ha estat sempre un avantatge el no tenir cap impediment per dormir.